

3. Сапарбаева А. Кыргыз тилинин лексикологиясы жана фразеологиясы -- Б.,1997.
4. Юдахин К.К. Кыргызча – орусча сөздүк. М., 1985, I–II том.
5. Юнусалиев Б.М. Тандалган эмгектер. Ф., 1974.
6. И.К.Ахунбаев Анатомиялык физиологиялык терминдер. Орусча кыргызча сөздүк . – Ф.,1980.
7. Назаров А.П. Кыргыз тилинде фразеологизмдердин маанисин күчөтүүнүн жолдору //Эл агартуу// -Б.,1982 №7 -48-51-б.
8. Назаров А.П.Фразеологизмдердин компоненттеринин арасына сөз же сөз айкаштарын кошуу //Эл агартуу// -Ф., 1983.

УДК 281

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2023-2(1)-289-292

Осмонова Жазгүл Рысбаевна

Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университети, окутуучу

Осмонова Жазгүл Рысбаевна

Кыргызско-Узбекский международный университета им. Б.Сыдыкова, преподаватель

Osmonova Jazgul Rysbaevna

Kyrgyz-Uzbek International University B. Sydykov, Teacher

**ЖАЗУУЧУ, ДРАМАТРУГ, АКЫН, ПУБЛИЦИСТ, ЖУРНАЛИСТ МЕНДИ
МАМАЗАЙРОВАНЫН ЧЫГАРМАЧЫЛЫК ЧЫЙЫР ЖОЛУ
ТВОРЧЕСКИЙ ПУТЬ ПИСАТЕЛЯ, ДРАМАТУРТА, ПУБЛИЦИСТА
И ЖУРНАЛИСТА МЕНДИ МАМАЗАЙРОВА
CREATIVE TRAIL OF THE WRITER, DRAMATIST, POET, PUBLICIST,
JOURNALIST MENDY MAMAZAIROVA**

Аннотация: Макалада кыргыз жана дүйнөлүк адабият таануу илиминин жетишкендиктерине негизделип, акын Менди Мамазаированын чыгармачылык өзгөчөлүктөрү, анын мекен темасындагы ырларынын, поэмаларынын, романдарынын, идеялык-тематикалык, стилдик бөтөнчөлүктөрү, образдуулукту түзүү каражаттары тууралуу сөз болот. Акындын чыгармаларынын сюжеттик жана композициялык өзгөчөлүктөрү тууралуу кеп кылат.

Аннотация: На основе достижений кыргызского и мирового литературоведения в статье рассказывается о творческих особенностях поэта Менди Мамазаировой его стихах, поэмах, романах, идейно-тематических, стилистических особенностях, средствах создания образности. Он рассказывает о сюжетных и композиционных особенностях произведений поэта.

Abstract: Based on the achievements of Kyrgyz and world literary criticism, the article describes the creative features of the poet Mendi Mamazairova, his poems, poems, novels, ideological, thematic, stylistic features, means of creating imagery. He talks about the plot and compositional features of the poet's works.

Негизги сөздөр: идеялык-тематикалык өзгөчөлүктөр, поэтика, драматург, поэтикалык-көркөмдүк, стилдик бөтөнчөлүк, публицист, улуттук адабият.

Ключевые слова: идейно-тематические особенности, поэтика, драматург, поэтико-художественное, стилистическое своеобразие, публицистика, национальная литература.

Keywords: ideological and thematic features, poetics, playwright, poetic and artistic, stylistic originality, journalism, national literature.

Акын - жазуучуларыбыздын чыгармачылыгында идеялык-эстетикалык жана стилдик, багыттагы күрдөлдүү изденүүлөр жүрүп, кыргыз көркөм сөз өнөрүн дүйнөлөк классикалык өрнөктүү салттары менен айкалыштыруу, байытуу аракеттери өзгөчө курч мүнөздө колго алынды. Мына ушул мезгилде адабият майданына кошулган акын жазуучулардын бир тобу бүгүнкү күндө окурман журтчулукка улуттук адабиятыбыздын өнүгүшүнө бараандуу салым кошкон, чыгармачылыкта жүзү, стили бар талант катары кеңири белгилүү.

Алардын бири Менди Мамазаирова КРмаданиятына эмгек сиңирген ишмер, "Даңк" медалынын ээси. Жазуучу, драматург, акын, публицист, журналист. Ал 1943-жылы, Ош областынын Кара-Суу районуна караштуу Төлөйкөн айылында туулган. 1960-жылы орто мектепти бүтүргөндөн кийин борбордогу Кыргыз Мамлекеттик университеттин филология факультетине кирип окуп, 1965- жылы кыргыз тили жана адабияты боюнча окутуучу наамын алып чыгат. Бирок, эмгек жолун Кыргыз Мамлекеттик телерадиодо режиссердун ассистенти болуп иштөө менен баштайт.

Менди Мамазаирова журналистика менен катар көркөм шыгын өстүрүп, берметтей ырларды татынакай аңгемелерди жазып, адабий коомчулукка жаш калемгер катары таанылып, жазуучу катары да калыптана баштайт. Айрыкча, 1975-жылы жаштар газетасына сандан санга басылган "Чалдын ыйы", "Жайдын эң ыссык күнү", "Нөшөр" аттуу көлөмдүү аңгемелери авторду жаштар арасында таанымал кылды. Улуттук адабиятка келечегинен үмүт кылдырган калеми курч, чыйрак аңгемелери менен дагы бир жаш автору келип кошулган кабар болду.

Менди Мамазаирова адабиятта сейрек кездешчү көп кырдуу таланттын ээси. 1981-жылдан тарта СССРдин жана Кыргыз Республикасынын жазуучулар союзунун мүчөсү, СССРдин адабий фондунун мүчөсү. 1993-жылдан Кыргыз Республикасынын Театрлар союзунун мүчөсү. Кара сөз, ыр менен катар улуттук драматургияга да зор салым кошту. 1983-жылы мыкты, жаңы идеялуу көркөм пьесаларга республикалык конкурс жарыяланат. Мында М.Мамазаированын "Наристеге арналган хризантема" аттуу көп актлуу пьесасы байгеге ээ болуп, 1987-жылы Ош областтык драма театрында аншлап менен коюлуп, чоң ийгиликтерге жетишкен.

Менди Мамазаирова прозалык чыгармаларында болсун, драмалык чыгармаларында болсун дайыма мезгилдин үнүн сезе билип, коомдогу эң актуалдуу көйгөйлөрдү эл алдына көтөрүп чыккан гуманист жазуучу катары бааланат. Кийинки, "Аппак аял, Айдай кыз" (Бахустун ак көйнөгү) аттуу дармасында аракеттиктин зыяны бир гана адамдын керт башына тийбестен жан жакабелине, ал эмес бүтүндөй коомду дегредацияга алып барчу жаман дарт экенин канкакшап айтып турат. Бул драмасы да борбордо чоң ийгилик менен жүргөн. Кыргыздын белгилүү театр режиссору, эл артисти, таланттуу инсан Алмаз Сарлыкбеков автордон идеясын, катмарланган философиясын жогорку деңгээлде ишке ашырган.

Мынабу өткөөл мезгил кыргыз элине, коомчулукка кандай мүшкүлдөрдү алып келди. Автордун "Кымгуут түшкөн бир кечте.." драмасы Ысык-Көл областтык, К. Жантошев атындагы драма театрында коюлду. М.Мамазаированын пьеса-куржунунда "Бедел", "Үй", "Үй камагы" ж.б. пьесалары сахнанын рампасын күтүп жатат.

Меңди Мамазаированын өткөөл мезгилдин жемиши сыяктуу болгон “Жаңгак гүлү” аттуу повесттер жыйнагын 2003-2007-жылдары жарыкка чыгарды. Албетте, бул повесттеринде да трагедия менен кошо оптимисттик идеялар, келечекке, жаркын жашоого болгон ишенимдер толо.

М.Мамазаирова кайрадан поэзияга кайрылат. 2000-жылы “Кайгыдан тургуздум сага бир эстелик” аттуу поэтикалык китебин чыгарат. Албетте, мында да Меңди Мамазаировага гана тиешелүү чын дилден жазылган, ачыктык, ошондой эле кыргыз поэзиясынын чолпон жылдыздарынын бири болгон Жолон Мамытовдон ажыроо күйүтү басымдуулук кылат. Бул керт баштын кайгысы сымак сезилгени менен улуу муң тууралуу кошок-ыйды окурмандар жакшы пикир менен кабыл алышты.

Меңди Мамазаирова эң алды менен кыргыз коомунун бир мүчөсү, болгондо да патриот, чыныгы атуул. Эркиндикти ашкере пайдаланып, эсирген, элин саткан, жерин саткан, ата-бабанын ыйыктыктарына суук колун тийгизген айрым чиновниктерге карата нааразыланган “Энелер үнү” поэмасы аркылуу билдирет. Бул патироттук сезим, көркөм идея кийинки, “Тур, улуу журт” публицистикалык поэмалардан турган китебине уланып, өөрчүп апогейине жетет. Акын деген кандай гана сезгич жана көрөгөч.

Меңди Мамазаирова кыргыз телевидениесинде “Руханият”, “Алтын казына”, “Айлампа”, “Абалың кандай адабият”, “Бейне” ж.б. ондогон аталыштардагы көрсөтүүлөрдүн телеконкурстардын автору болду. Мындай эмгектери үчүн көрармандардын алкышына татыса, экинчиден УТРКнын Ардак грамотасына жана “УТРКнын отличниги” наамына татыган. М. Мамазаирова кыргыздын накта сөздөрүн буудайдай кууруган, ыймандуу да, жагымдуу да жүзү менен телеэкранда калды.

Меңди Мамазаирова адабий жанрдын бардык түрүндө бирдей иштеген көп кырдуу калемгерлердин тобуна кирет. “Жерден жарака кетсе акындын жүрөгү аркылуу өтөт” деген аксиома так ушул акын М.Мамазаировага тиешелүүдөй. Анткени кийинки поэтикалык чыгармаларында көз жашындай ыйык эл, жер, Ата Журтту, улутту улут кылган аялуу эң-белги, салт-санааларыбызды, эң негизгиси-рухубузду кантип ааламдаштыруу араанынан арачалап калууну поэзиянын тили менен кан какшап ырдап келет.

М. Мамазаироав кыргыз поэзиясынын салттык белгилерин өнүктүрүп, профессионалдык сапат деңгээлин жогорулатууга активдуу катышкан көркөм сөз өнөрүнүн белгилүү өкүлү. Акындык чыгармачылыгын изилдөө улуттук поэзиянын өсүп-өнүгүү тенденцияларын аныктоого өзүнчө салым кошот.

Эне жана аялзат! Бул эки ыйык түшүнүк пендечиликтин тамырын аралап турган кош түйүндөрдүн бири. “Турумтай” романынын какшап турган окуялары ушуга арналган. Кылымды баштан кечирип жашаган Турумтай эненин бүтүндөй өмүр жолуна ракурс жасоо менен жазуучу дагы бир жолу өзү аялзатынын турмушуна өтө жакындыгын, анын түркүн кырларын айкын сезе билгендигин көргөзө алган. Натыйжада, Меңди Мамазаирова кара сөздүн каймагын калкып олтуруп, кыргыз эненин фундаменталдуу образын түзгөн. Ал эми кийинки романы “Акымдин махабаты” деп аталат. Азыркы илим менен техниканын жетишкендиктери, компьютер менен интернеттин заманында адеп-ахлак, улуттук рух тайыздап баратканда. Колунда байлыгы менен бийлиги бар чиновниктердин турмушуна арналган. Бул роман окурманды ойлонууга мажбурлап, учурунда бир топ көйгөйлүү маселелерин козгогону менен кызыктуу.

Адабияттын бардык жанрында эркин калкыгын Меңди Мамазаированын поэзиясында да көп кырдуу, көп сырдуу. Жаштык, махабат темасынан башталган ырлар андан ары

атуулдук парз, Ата Журтгун адам баласына аба менен суудай керектигин даңазалайт. Улуттук рухтун асылдыгын, түбөлүктүүлүгүн дагы бир ирет чыныгы акындык үн менен элдин эс-жадына салат. Автордун калеминен жаралган “Тур, улуу журт”, “Элим ай!”, “Ош – Азия гөөхары” сымак жогорку көркөмдүктөгү поэтикалык китептери учурундагы улуттук поэзиянын жүзүн да, багытын да аныктаары айгине.

Меңди Мамазаирова кыргыз поэзиясынын салттык белгилерин өнүктүрүп, профессионалдык деңгээлин жогорулатууга активдүү катышкан көркөм сөз өнөрүнүн белгилүү өкүлү. Акындын чыгармаларын поэтикалык дүйнөсүн изилдөө улуттук поэзиянын өсүп-өнүгүү тенденцияларын аныктоого чоң салым кошот.

Жалпы адабияттын өнүгүү деңгээли ар кайсы мезгилдеги акын-жазуучулардын чыгармачылыгы, табылгалары оош-кыйыштары менен аныкталат. Ошондуктан акын-жазуучулардын чыгармачылыгын изилдөө адабият таануу илиминдеги негизги маселелердин бири болуп саналат. Таланттуу, сүрөткер Меңди Мамазаирова адабияттын бардык жанрында поэзия, проза, драматургияда калемгерлик талантын сынаган көп кырдуу таланты. Өзгөчө поэзия ааламында тынымсыз түйшүк тартып, жарым кылымдан ашык мезгил ичинде көптөгөн ыр жыйнагын чыгарды, алардын айрымдары башка элдердин тилине которулду. Акындын поэзиясынын тематикалары ар түрдүү. Бул жагынан М. Мамазаирова өзүнө замандаш акындар менен бир сапта турат. Бирок анын ырларын башкалардыкынан өзгөчөлөнүп турган касиет бар. Андай касиеттердин бири - адамды анын турмушун, дүйнөнү таанып билүүдө, дегеле өзү чыгармачылыгында сөз кылган бардык предмети биринчи кезекте аялдын көзү менен көрүшү, туюнушу, аял катарында мамиле жасашы.

Колдонулган адабияттар:

1. Айтматов, Ч. Биз дүйнөнү жаңыртабыз, дүйнө бизди жаңыртат [Текст] / Ч. Айтматов. – Ф.: Кыргызстан, 1988.- 138-139б.
2. Мамазаирова, М. Тандалмалар: Ырлар, поэмалар [Текст] / М.Мамазаирова. - Б.: - Турар, 2013.-212б.
3. Мамазаирова, М. Тур, Улуу журт! Ырлар, поэмалар [Текст] / М.Мамазаирова.- Б.: - Турар, 2010.-15б.
4. Мамазаирова, М. Тандамалар: Романдар [Текст] / М.Мамазаирова.- Б.: -Турар. 2013.-18б.
5. Артыкбаев, К. Чыгармалар жана ойлор [Текст] /К.Артыкбаев.- Ф.:Кыргызстан,1974.б.
6. Сарыков С.Т. Адышеванын поэзиясынын философиялуулугу Наука. Образование. Техника, №3,2020-50б.